

Отримано: 30 березня 2024 року

Прорецензовано: 5 квітня 2024 року

Прийнято до друку: 11 квітня 2024 року

e-mail: olha.havryliuk@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4010-2004>

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-22(90)-100-104

Гаврилюк О. Р. Архітектоніка втрачених місць: символіка порожніх будинків у творі Г. Пагутяк “Захід сонця в Урожі”. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 22(90). С. 100–104.

УДК: 821.161.2'06

Гаврилюк Ольга Романівна,
аспірантка кафедри української мови і літератури,
Національний університет “Острозька академія”

АРХІТЕКТОНІКА ВТРАЧЕНИХ МІСЦЬ: СИМВОЛІКА ПОРОЖНІХ БУДИНКІВ У ТВОРІ Г. ПАГУТЯК “ЗАХІД СОНЦЯ В УРОЖІ”

У статті розглянуто проблему простору в художній літературі на прикладі повісті Г. Пагутяк “Захід сонця в Урожі”. Робота зосереджена на темі порожніх будинків, їхнього концептуального значення, зокрема на використанні письменницею образів покинутих місць для передачі динаміки сюжету та розвитку персонажів. До уваги взято як реальні, так і символічні аспекти жител, що впливають на перебіг подій. Додатково простежено функцію Урожі як окремого замкнутого універсуму, що є осередком локального буття у творі. З'ясовано, що авторка створює альтернативний містифікований вимір, де теми відчуженого, дезорієнтованого та втраченого розвиваються через взаємодію персонажів зі спорудами. Аналіз індивідуальних особливостей будівель та патернів поведінки героїв щодо них дозволяє простежити роль порушених домі в зміні психоемоційного стану дійових осіб. У такий спосіб простір постає не лише ареною подій, але і їхнім безпосереднім активним учасником, що впливає на структуру дійсності та її сприйняття персонажами. Через розкриття персональної історії жител та їхніх господарів письменниця занурює читача у глибини психіки героїв, демонструючи плин їхніх думок, розвиток внутрішніх конфліктів та пошук ідентичності. Тілесні та ментальні аналогії між жінкою та будинками підкреслюють нестабільність її положення, демонструють пригніченість душі та нестійкість психічного стану персонажки, бажання втекти від самотності та пошук зв'язку зі своїм “я”. Робота доводить, що у контексті твору Г. Пагутяк образ порожніх будівель набуває значення індикатора підсвідомості головної героїні. Покинуті будинки стають архетипними об'єктами, функцією яких є відображення колективних аспектів людського досвіду. Висновки дослідження сприяють кращому розумінню ролі простору в художньому тексті, зокрема у висвітленні характерів персонажів.

Ключові слова: геопоетика, ідентичність, Пагутяк, пам'ять, простір.

Olha Havryliuk,
Postgraduate student of the Department of Ukrainian Language and Literature,
National University of Ostroh Academy

ARCHITECTONICS OF LOST PLACES: THE SYMBOLISM OF EMPTY BUILDINGS IN THE WORK BY H. PAHUTYAK “SUNSET IN URIZH”

The article considered the problem of space in fiction on the example of H. Pahutyak's story “Sunset in the Urizh”. The work is focused on the topic of empty houses, and their conceptual meaning, in particular, on the writer's use of images of abandoned places to convey the dynamics of the plot and the development of characters. Taken into account as real as symbolic aspects of the houses, which influence the course of events. Additionally, the function of the Urizh as an individual closed universe, is the centre of local existence in the work. It is found that the author creates an alternative mystified dimension, where the themes of alienation, disoriented, and loss develop through the interaction of the characters with the buildings. The analysis of the individual characteristics of the dwellings and the behaviour patterns of the heroes about them allows us to trace the role of destroyed houses in changing the psycho-emotional state of the protagonists. In this way, the space appears not only as an arena of events but also as their immediate active participant, influencing the structure of reality and its perception. By revealing the personal history of the homes and their owners, the writer plunges the reader into the depths of the psyche of the heroes, demonstrating the flow of their thoughts, the development of internal conflicts, and the search for identity. Bodily and mental analogies between the woman and the houses emphasize the instability of her position, demonstrate the depression of the soul and the instability of the mental state of the character, the desire to escape from loneliness and the search for a connection with her own “I”. The article proves that in the context of H. Pahutyak's work, the image of empty buildings acquires the meaning of an indicator of the main character's subconscious. Abandoned houses become archetypal objects whose function is to reflect collective aspects of human experience. The findings of the study contribute to a better understanding of the role of space in the artistic text, in particular in highlighting the characters' personalities.

Keywords: geopoetics, identity, Pahutyak, memory, space.

Постановка проблеми. Сучасні літературознавчі студії все частіше звертають увагу на категорію простору у вимірі художніх текстів. Різноманітні топоси, локуси, ландшафти, а також окремі приватні місця чи будови викликають зацікавленість не лише як територіальні конструкти, але, насамперед, як певні символічні, архетипні елементи, що надають текстам глибини та інтерпретаційного потенціалу. У цьому контексті особливий інтерес зумовлюють покинуті житла, спорожнілі будівлі, руїни. Як місця з унікальною архітектонікою, культурною спадщиною та історією вони створюють самобутній пласт значень у художніх творах, часто пов'язаний із відчуттям ностальгії, внутрішньої спустошеності, темою втраченого, знекорінення, а також таємничого, містичного та незвіданого. Дослідження таких топосів у літературі дозволяє розширити уявлення про світогляд персонажів, їхній психологічний стан, емоції та почуття, а також дає змогу поглибити розуміння ролі простору у творенні атмосфери та змісту тексту.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значення середовища у житті індивіда важко переоцінити. Людина завжди перебуває в певному просторі й по-різному взаємодіє із ним. Дослідниця Н. Шебек зазначає, що поняття місця “може виконувати роль своєрідної монади Всесвіту – самостійної частини світу, що віддзеркалює будову Всесвіту і лишається

поєднаною з усіма іншими частинами світу” (Шебек, 2010: 9). Ця різноплановість є наслідком впливу багатьох факторів, серед них прив’язаність до конкретного часу, вплив культури, спільноти та індивідуальне бачення. Емоційне ставлення людини до простору може варіюватися від топофільї, що виражено у прив’язаності, прихильному ставленні, та до топофобії, коли місце асоціюється із відчуттями страху, незручності. Індивід наділяє локус сенсами й визначає його цінність відповідно до власного досвіду, смаків, потреб і переживань. Така багатогранність та багатоаспектність поняття місця пояснює увагу до нього вчених різноманітних галузей і періодів. Серед найвідоміших А. Ассман, Г. Башляр, С. Вейль, М. Гайдереґ, З. Гедіон, Г. Зіммель, А. Лефевр, М. Мерло-Понті, П. Нора, М. Оже, М. де Серто, М. Фуко та ін. У вітчизняних студіях простір є частиною розвідок Ю. Андруховича, Т. Бовсунівської, І. Бондаря-Терещенка, С. Кочерги, Я. Поліщука та багатьох інших літературознавців.

Одним із пріоритетних напрямків дослідження простору в сучасній науці про літературу є його розгляд як осередку місць пам’яті. Оскільки серед основних завдань письменства, на думку Я. Поліщука, є спроба “відновити втрачені ланки, що блокують спільну пам’ять або створюють її конфліктні вузли, які роз’єднують представників різних поколінь та соціальних груп суспільства” (Поліщук, 2020:84). Такі топоси звичайно постають своєрідними символами минулого, уособлюють зв’язок з історією, важливими моментами, традиціями, культурними цінностями, або ж із певними травматичними подіями, національними й особистісними трагедіями тощо. Німецька дослідниця А. Ассман зазначає, що пам’ятні місця це те, “що залишається від того, що більше не існує, – і наголошує на важливості їхньої фіксації у текстах: – Аби продовжуватися й зберігати своє значення, історія має оповідатися, тож оповідь заміняє втрачене середовище” (Ассман, 1999: 327–328). Звідси особливої дослідницької уваги потребують зруйновані часом або змінені сучасністю локуси як місця, що втрачають своє існування.

Актуальність. Проблема руїн завжди була об’єктом зацікавлення і викликала контрверсійні емоції. Такі споруди є втіленням не лише фізичного занепаду та розпаду, але й свідчать про крах чи зміну історії, чим зумовлюють роздуми про природу часу та пам’яті, а також спонукають до переосмислення нашого минулого та майбутнього. Після того, як будівлі втрачають практичне значення, вони часто набувають містичного змісту, переходять у сферу символів. Зі слів А. Ассман “з руйнацією місця його історія не припиняється; воно зберігає в собі матеріальні рештки, які стають елементами розповідей, а разом з тим вихідними точками нових культурних спогадів” (Ассман, 1999: 328). Позабуттєвісні топоси викликають відчуття нереальності, формуючи атмосферу спрямовану на переосмислення світу довкола, вони транслюють сенси, які споглядач прагне обміркувати у світлі власного досвіду та спостережень. Однією із тих, хто відтворює подібне середовище у своїй творчості є українська письменниця Г. Пагутяк. Роботи авторки наповнені різноманітними цікавими та символічно місткими локусами, які неодноразово привертала увагу дослідників її творчості. Серед них праці А. Артюх, Г. Бошкань, М. Гірняк, Ю. Вишницької, О. Романенко, Н. Ткачик, С. Хопти. Вчені міркували над герметичністю простору в доробку Г. Пагутяк, його міфологічною та містичною своєрідністю, архетипними наративами тощо. Зокрема було осмислено ряд особливих будівель у текстах авторки, проте вичерпного дослідження саме про спорожнілі, зруйновані житла ще не було здійснено, що зумовлює актуальність цієї роботи.

Мета статті – проаналізувати специфіку використання Г. Пагутяк образів споруд у повісті “Захід сонця в Урожі”, схарактеризувати їхній вплив на персонажів та встановити зв’язок між досліджуваними топосами та внутрішнім світом головної героїні.

Виклад основного матеріалу. Тема рефлексій над простором наскрізна у творчості Г. Пагутяк. Оповідь у її текстах часто вибудовується навколо реальних або міфологізованих топосів. Як не просто місця розвитку подій, радше їхні опосередковані учасники. Унікального значення в цьому контексті набуває село Уріж. Маючи відповідний прототип, воно водночас є метафоризованим середовищем, зазначає О. Романенко, “це і містичний, і філософський, і реальний, і сакральний простори села, які постійно стикаються, взаємопереплітаються” (Романенко, 2011: 19). Орієнтуючись на вірогідну історію Урожа, а також на легенди та перекази, Г. Пагутяк подає власну інтерпретацію знакових, на її думку, місць селища. Серед них гори, річка, лози й певні особливі будинки. Неоміфологічний погляд авторки на ці локуси насичує їх невидимими для загальної свідомості глибинними змістами. Те, що пересічний споглядач сприймає як фактичні об’єкти, письменниця осмислює як центри енергії, місця зв’язку з ноосферою, культурне середовище, арену ритуальних дій, відгомін минулого тощо. Дослідниця Ю. Вишницька зауважує, що основною прикметою будівель у творах авторки є занедбаність: “Есхатологією пронизано як зовнішні світи текстових просторів Галини Пагутяк, так і внутрішні – душі – такі ж пустки, як і покинуті будинки” (Вишницька, 2015: 96). Так у доробку авторки залишені житла, порожні споруди, руїни є простором із величезним потенціалом значень, які вона намагається розшифрувати у світлі конкретних подій. Зокрема своєрідне бачення на будівлі має головна героїня повісті “Захід сонця в Урожі”.

Сам образ Урожа у творі втілює в собі поняття втраченого. Дослідниця С. Хопта зазначає, що архетип цього селища “є праобразом Космічного дерева, що періодично дискредитується і деверифікується у свідомості персонажів, відтворюючи діалектично-амбівалентну органіку мислення” (Хопта, 2008: 259). Уріж викликає оманливе відчуття ідилічності, будши водночас місцями із затхлим буттям. Події тут розгортаються циклічно, минуле й майбутнє безперервно переплітаються та взаємодіють. Закинутість селища пояснюється не так його провінційністю, як позачасовою та позапросторовою ізоляваністю. Це зауважує сама героїня: “Коли стою на горі Ласки, то обережно стискую в жмені увесь Уріж, наче то голубине яйце чи перлина, такий він маленький згори. Я живу в цьому яйці, яке плаває, зараз в мирних потоках дощу, і живлюся тим, чим воно мене годує: тишею і снами” (Пагутяк, 2016: 12). Відокремленість Урожа від зовнішнього світу дає жінці відчуття захищеності. Вона ідентифікує себе із ним, прагнучи такої ж утопічної гармонії та спокою у власному внутрішньому світі.

У творах Г. Пагутяк, зазначає дослідниця О. Романенко, село часто постає “як психічна енергія, воно, відповідно до теорії К.-Г. Юнга, допомагає людині сягнути первісних емоцій, навіть жахливих, підіймає з глибин пам’яті символічні знання” (Романенко, 2011: 17). Герої повісті відчувають вплив Урожа на їхнє існування. І якщо для жінки це ідилічний світ, дім, місце сили, у якому вона закорінена, то для чоловіка він є простором виснаження, апатії: “У таких, як я, чужинців, Уріж, навпаки, відбирає їхню силу, щоб передати таким, як ти. Думаєш, село це просто скупчення жителів? Це – організм” (Пагутяк, 2016: 53). Селище для персонажів стає своєрідним центром світобудови, що не відпускає їх поза свої межі. Рух

життя персонажів відбувається по колу із постійними втечами та поверненнями. Жінка не здатна до кінця розірвати цей зв'язок, називаючи село опирем, вона водночас визнає, що воно живить її. Згодом неспроможність героїні врівноважити два світи свого буття призводить до внутрішнього розколу, що у повісті виражено через її взаємодію із покинутими будівлями.

Представлені у тексті будинки – це насамперед простір роздумів головної героїні над своїми почуттями та колізіями подружнього життя. Явище топологічної рефлексії як живого зв'язку людини із середовищем є розповсюдженим, на це звертає увагу науковиця М. Колінько, зауважуючи, що “місце надає новий спосіб рефлексування. Фіксує увагу на топосі, ми ідентифікуємо себе і умови, які визначають наше місце розташування” (Колінько, 2019: 71). У повісті “Захід сонця в Урожі” репрезентовано декілька вагомих споруд, кожна із яких має свою історію – міфологізовану й реальну, що доповнюють одна одну. Особливо знаковим житлом є панський дім “з моторошними привидами і чудовою терасою, звідки видно захід сонця” (Пагутяк, 2016: 19). Образ цього будинку автоінтертекстуальний і відображений у багатьох творах письменниці. У есеї “Уріж та його духи” Г. Пагутяк подає немістифіковану передісторію будівлі, зауважуючи, що реальний масток, якому було понад двісті років, був зруйнований на початку ХХІ століття: “попередній орендар, власник автомайстерні, підбурюваний сільськими жартівниками, весь час шукав скарб і розбивав при цьому стіни” (Пагутяк, 2016: 261). Окрім знаменитої тераси, в будинку була бібліотека й сад, які не збереглися. Ці образи також є частиною авторського неоміфу, що бере початок з урізьких легенд. У повісті “Захід сонця в Урожі” руїни маєтку уособлюють простір втечі героїні від зовнішнього світу, вечір проведений там “означає початок часу, коли я належу собі після усіх буденних справ” (Пагутяк, 2016: 23). Це особливе місце жінка сприймає як живу істоту, що здатна емпатувати. Дослідниця Г. Бошкань зазначає, що у тексті “подібні рефлексії відображають спустошеність внутрішнього простору, занедбаність власної душі, особистого духовного мікрокосму” (Бошкань, 2014: 30). Розмови з покинутими будинками свідчать про глибоку самотність героїні. Вона співвідносить порожнечу жител із порожнечею в самій собі: “Може, якась сусідка із злими очима ще в дитинстві заклала мене на довічну самотність. Хоч я навіть маю чоловіка, ми чужі” (Пагутяк, 2016: 23). Зокрема жінка не лише одухотворяє будинки, вона ототожнює себе з ними: “Мої кістки це камені на горі Ласки і дім з терасою, звідки видно захід сонця в Урожі” (Пагутяк, 2016: 23). Поступовий занепад панського маєтку героїня сприймає як невідворотний кінець і її самої. Передчуваючи його загибель, вона пророкує чоловікові: “Ти мене покинеш тоді, коли дерева зруйнують терасу” (Пагутяк, 2016: 24). Такий зв'язок із місцем дослідниця Н. Шебек називає “екзистенційним укоріненням”, що “проявляється через просторову орієнтацію та психологічну ідентифікацію (ототоження) з ним” (Шебек, 2010: 13). Ці категорії є вихідними аспектами буття завдяки яким у творі розкривається новий спосіб рефлексії та самопізнання героїні через специфіку середовища.

Спорожнілі будинки Урожа викликають відчуття невідворотного кінця, подекуди тотального приречення, фатуму або несправедливої долі, непрожитого віку. Прикладом простору втраченого майбутнього у творі є будинок за річкою, “збудований у 30-х роках нашого століття, де майже ніхто не жив, бо господаря, інженера водонасосної станції, розстріляли більшовики” (Пагутяк, 2016: 19). Героїня повісті зауважує, що серед інших пусток цю жаліє найбільше, як помешкання у якому не встигли нажитися. Детальніше про цю будівлю дізнаємося з есею “Уріж та його духи”, де вона описана як родинна садиба Антона Чубкевича, спроектована власноруч. Після того, як будинок спорожнів, пригадує Г. Пагутяк, його розграбували односельці власника: “Він, наче шкаралупа волоського горіха, що пролежав під снігом цілу зиму, з якого виїли зерно миші і який нікого вже не цікавить” (Пагутяк, 2016: 263). Нещастя поруйнованого дому резонує не лише із горем у сім'ї інженера, але й із національною трагедією. Зображена у творі будівля стала мовчазним свідком жорстких репресій радянської влади, які зачепили безліч українських родин. Насамперед втрати охопили представників культури та науки: “Антон Чубкевич був і розстріляний навпроти свого будинку під стіною каплиці разом з інтелігенцією містечка Підбуж: суддею, адвокатами, лікарями, вчителями влітку 1941 року, коли НКВД проводило зачистки” (Пагутяк, 2016: 263). Дім інженера, як і тисячі інших, став символом несправедливості, жаху і болю, який переживала нація у той період.

Здатність руїн продукувати історичні контексти є однією із їхніх ключових характеристик та цінностей. Так покинуті будівлі Урожа, які містять у собі хроніки минулого, не просто архівують його, але й впливають на сучасність героїв повісті. Зокрема основним простором трансформації персонажів є дім Бандрівських. Будинок також має реальний прототип. Помешкання належало родині священників і вчителів. Після смерті останніх власників, будівлю, подібно до інших, розібрали місцеві жителі, поруйнувавши стіни, меблі, бібліотеку. Г. Пагутяк пояснює подібне ставлення до полишених місць: “Коли з'являється джерело речей, воно притягує як магнітом, і ось уже туди йдуть ті, хто ніколи не брав чужого. Нічیه воно вже й не чуже” (Пагутяк, 2016: 264). Основний злочин цих дій полягає в тому, що у такому випадку нищаться сліди минулого будинку, стирається пам'ять про його мешканців. Співчуття до покинутих будівель змушує героїню повісті відшукувати рештки їхньої історії у залишках тих речей, які ще не зникнули. Зокрема і в помешканні Бандрівських, яке завжди був предметом її інтересу.

У повісті цей дім уособлює “інше” життя, є простором таємниць і драм минулого. Для героїні потрапити туди означає вирватися поза межі своєї руйнівної буденності: “Моє життя знову набуло сенсу: увійти у той загадковий дім, перший власник якого спочиває на цвинтарі під самою церквою – священник Кароль Бандрівський, а останній вчив мою маму і тихо згас, пішовши на пенсію” (Пагутяк, 2016: 19–20). Недарма саме у цьому будинку поселяється таємничий Моряк, який втілює романтичні бажання жінки, її візію альтернативного життя. Окрім цього маєток Бандрівських це ще й символічне середовище обірваного покоління зв'язку: “Ти знаєш, хоч моє прізвище і не Бандрівський, але сумно, що була родина і нема. Двадцять років порожня хата” (Пагутяк, 2016: 31). У культурі батьківський дім часто є топосом просторово-часової єдності поколінь. Такі місця, подібно до палімпсеста, зберігають нашарування соціокультурних значень. Тобто втілюють у собі різноманітність декількох епох, відображаючи сліди існування колишніх мешканців, їхні системи цінностей, стилі життя тощо. Руйнування цього простору знаменує розрив із минулим, пам'яттю, традиціями, вкоріненістю, що поглиблює відчуття закинутості та дезорієнтації. У творі жінка називає Моряка “вічним блукачем”, вказуючи на його стан безперервного пошуку свого місця у світі, що характерно для самої героїні. Подібним чином Г. Пагутяк характеризує й Емілію, далеку родичку Моряка, яка також проживала в цьому домі задовго до основних подій. Історії жінок перетинаються та у певний момент повторюються. У цьому контексті дім Бандрівських у повісті постає місцем, де переплітаються минуле й сьогодення, відбувається конфронтація з підсвідомими страхами та бажаннями. Занурюючись в таємниці чужого життя, жінка

відкриває нові горизонти власного “я”. У цьому будинку героїня усвідомлює, що підгрунття її вагань полягає в особистій невизначеності, нерозумінні власного становища та ідентичності.

Дезорієнтація персонажки у світі призводить до розпаду зв’язків зі знаковими для неї об’єктами, зокрема з її власним помешканням. Втрата інтересу героїні до житла уподібнює цю будівлю до інших згаданих у повісті. У такий спосіб спільне помешкання жінки й чоловіка стає ще одним втраченим домом у творі. Він утворює своєрідне “не-місце”, що, за визначенням французького антрополога М. Оже, означає простір який “не можна визначити ні як відносний, ні як історичний, чи пов’язаний з ідентичністю” (*переклад мій*) (Оже, 1992: 77–78). Чоловік зауважує, що саме присутність жінки одуховлювала будинок: “Увесь дім повний тобою. Всюди натикаєшся на твої лахи, листи, книжки, навіть волосинки” (Пагутяк, 2016: 54). Занепад будівлі відбувається паралельно із руйнуванням зв’язку подружжя. Їхній розрив призводить до ще більшої дестабілізації стану героїні, водночас викликаючи відчуття відсторонення від власного дому. Таке не-місце, зі слів М. Оже, “не створює ні окремої ідентичності, ні стосунків – лише самотність та уподібнення” (*переклад мій*) (Оже, 1992: 103). Нинішня порожнеча та безжиттєвість будинку відображають не тільки розпад шлюбу жінки, але й загальну нівеляцію її ідеалів, ілюзій та надій, руйнацію її самої із середини. Остаточний кінець зв’язку героїні із домом символізує її сон, адже персонажка, з її слів, часто сниться саме покинуті будинки: “Мені приснилася моя хата, яка стояла у воді. «Вона плаче за тобою», – сказав хтось...” (Пагутяк, 2016: 42). Жінка трактує це видіння як підсвідоме бажання повернутися в материнське лоно, віднайти захист. У такий спосіб, зі слів дослідниці Ю. Вишницької, “спостерігається процес зміщення локусу руйнації ззовні всередину (будинки → душа людини) і моделювання так званої інтраверсійної есхатології, однією з ознак якої є «роздвоєння» власного «Я»” (Вишницька, 2015: 96). Так наприкінці повісті прослідковуємо мотив перетворення жінки на оприцю, істоту, яка за переказами наділена двома душами. Ця трансформація стає кульмінаційним етапом у процесі зміни ідентичності героїні. Понижений панський дім, із яким жінка себе ототожнювала, у фінальній сцені відображає перехід до іншого виміру буття. Тут відбувається розрив героїні із колишньою собою, відчуження від минулого життя та пошук нового способу існування.

Висновки. Отже, у повісті Г. Пагутяк “Захід сонця в Урожі” простір є важливим елементом у розвитку сюжету. Міфологічний топос трансцендентного Урожа утворює своєрідну арену подій, що фіксує діалектичні аспекти сутності героїв. Авторка передає динаміку історії через взаємодію персонажів з особливими місцями пам’яті, якими у творі є покинуті будинки. Завдяки міфологічному мисленню персонажки знакові будівлі наділені особистістю, персоніфіковані. Вони припиняють бути статичними архітектурними об’єктами й набувають індивідуальних рис. Покинуті дома Урожа сукупно із мешканцями та загальним простором села, становлять органічне ціле, що пояснює їхній вплив на свідомість персонажів. Проте саме спілкування зі спорожнілими житлами виконує терапевтичну функцію обміну досвідом для головної героїні. Оскільки були свідками минулого, зокрема травматичних або трагічних подій, будинки стають візуальним втіленням нереалізованих потенційних можливостей та зламаних сподівань своїх господарів. Це корелює із внутрішнім станом жінки, її відчуттям самотності. Зв’язок між ними виражено на рівні абстрактного символізму, де порожнеча житла прирівняна до внутрішньої спустошеності героїні, відсутності розуміння приналежності до чогось, втрати призначення, дезорієнтації тощо. У такий спосіб простір закинутих будівель у повісті не тільки постає середовищем дій, але й уособлює широкий вимір конотацій, пов’язаний насамперед із транслюванням минулого, акумуляцією колективного досвіду та самопізнанням у його межах.

Література:

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам’яті / пер. з нім. К. Дмитренко та ін. Київ : Ніка-Центр, 2012. 440 с.
2. Бокшань Г. Своєрідність художньої реалізації архетипних рис первозданної жінки в повісті Галини Пагутяк “Захід сонця в Урожі”. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. Філологічні науки (літературознавство)* : зб. наукових праць. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2014. Вип. 4.13 (104). С. 29–33.
3. Вишницька Ю. Текстові варіанти есхатологічного міфосценарію Галини Пагутяк. *Літературний процес: методологія імена тенденції. Філологічні науки*. Київ, 2015. № 6. С. 95–101.
4. Колінько М. Не-місця культурного простору: блукання за межами власного місця. *Культурологічний вісник: Науково-теорет. щорічник Нижньої Наддніпряниці*. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2019. Вип. 39. Т. 1. С. 70–76.
5. Пагутяк Г. Захід сонця в Урожі. Львів : ЛА “Піраміда”, 2016. 279 с.
6. Пагутяк Г. Уріж та його духи: міфологічний есей. *Пан у чорному костюмі з блискучими гудзиками*. Львів : ЛА “Піраміда”, 2016. С. 220–278.
7. Поліщук Я. Пейзажі (не) пам’яті в сучасній українській літературі. *ТЕКА Komisji Polsko-Ukrainiskich Związków Kulturowych*. 2020. № 6 (15). С. 83–93.
8. Романенко О. Архетип села у високій та масовій літературі (на матеріалі творів Г. Пагутяк, В. Медвідя, Люко Дашвар). *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія “Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика”*. 2011. № 21. С. 15–19.
9. Хопта С. Архетипно-нарративні концепти творчості Галини Пагутяк крізь призму екзистенційних модусів буття: філософсько-літературознавчий підхід. *Studia Methodologica : альманах*. Тернопіль : ТНПУ, 2008. Вип. 24. С. 255–260.
10. Шебек Н. Genius loci в контексті архітектурного середовища. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2010. Вип. 23. С. 3–17.
11. Augé M. Non-places: introduction to an anthropology of supermodernity / пер. з фр. Howe J. London : Verso Books, 1995. 122 с. URL: <http://surl.li/rvxuh> (дата звернення 23.03.2024).

References:

1. Assman, A. (1999). *Prostory spohadu. Formy ta transformatsiyi kul'turnoyi pam'yati [Spaces of memory. Forms and transformations of cultural memory]* (Dmytrenko and others, Trans.) Kyiv: Nika-Tsentr [Nika-Center]. [in Ukrainian].
2. Bokshan, H. (2014). *Svoyeridnist' khudozhn'oyi realizatsiyi arkhetypnnykh rys pervozdannoyi zhinky v povisti Halyny Pahutyak "Zakhid sontsya v Urozhi"* [The peculiarity of the artistic implementation of the archetypal features of the primordial woman in Halyna Pahutyak's story "Sunset in the Urizh"]. *Naukovyy visnyk Mykolayiv's'koho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Ser. Filolohichni nauky (literaturoznavstvo) [Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Philological sciences (literature)]*, 14.3 (104), 29–33. [in Ukrainian]

3. Vyshnyts'ka, Yu. (2015). Tekstovi varianty eskhatolohichnoho mifostsenariyu Halyny Pahutyak [Test versions of the eschatological myth scenario of Halyna Pahutyak]. *Literaturnyy protses: metodolohiya imena tendentsiyi. Filolohichni nauky [Literary process: methodology, names, trends. Philological sciences]*, 6, 94–101. [in Ukrainian].
4. Kolin'ko, M. (2019). Ne-mistsya kul'turnoho prostoru: blukannya za mezhamy vlasnoho mistsya [Non-places of cultural space: wandering beyond one's own place]. *Kul'turolohichnyy visnyk: Naukovo-teoret. shchorichnyk Nyzhn'oyi Naddnipyrianshechyny [Culturological bulletin: Science and theoretical yearbook of the Lower Dnipro]*, 39, 70–76. [in Ukrainian].
5. Pahutyak, H. (2016). *Zakhid sontsya v Urozhi [Sunset in the Urizh]*. L'viv: LA "Piramida" [LA "Pyramid"]. [in Ukrainian].
6. Pahutyak, H. (2016). *Urizh ta yoho dukhy: mifolohichnyy esey [Urizh and his spirits: a mythological essay]*. Pan u chornomu kostyumi z blyskuchymy gudzykamy [A man in a black suit with shiny buttons] (pp. 220–278). LA "Piramida" [LA "Pyramid"]. [in Ukrainian].
7. Polishchuk, Ya. (2020). Peyzazhi (ne) pam'yati v suchasniy ukrayins'kiy literaturi [Landscapes of (non) memory in modern Ukrainian literature]. *TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych [TEKA of the Commission of Polish-Ukrainian Cultural Associations]*, 6 (15), 83–93. [in Ukrainian].
8. Romanenko, O. (2011). Arkhetyp sela u vysokiy ta masoviy literaturi (na materialy tvoriv H. Pahutyak, V. Medvidya, Lyuko Dashvar) [The archetype of the village in high and mass literature (based on the works of H. Pahutyak, V. Medvid, Lyuko Dashvar)]. *Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho universytetu imeni T. Shevchenka. Seriya "Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Fol'klorystyka" [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Literary Studies. Linguistics. Folklore Studies]*, 21, 15–19. [in Ukrainian].
9. Khopta, S. (2008). Arkhetypno-naratyvni kontsepty tvorchoosti Halyny Pahutyak kriz' pryzmu ekzystentsiynykh modusiv buttya: filosofsk'oho-literaturoznavchyy pidkhid [Archetypal-narrative concepts of Halyna Pahutyak's work through the prism of existential modes of being: a philosophical and literary approach]. *Studia Methodologica [Methodological studies]*, 24, 255–260. [in Ukrainian].
10. Shebek, N. (2010). Genius loci v konteksti arkhitekturnoho seredovyscha [Genius loci in the context of the architectural environment]. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya [Modern problems of architecture and urban planning]*, 23, 3–17. [in Ukrainian].
11. Augé, M. (1992) *Non-places: introduction to an anthropology of supermodernity* (Howe J trans.) London: Verso Books Retrieved from: <http://surl.li/rvxyh>.